

Profesorius Aloyzas Dirsė – žymus Lietuvos mokslininkas, pedagogas ir visuomenės veikėjas

Aleksandro Stulginskio universiteto profesorių emeritą habilituotą daktarą Aloyzą Dirsę galima pristatyti taip: žymus Lietuvos mokslininkas melioratorius, dvipusio dirvožemio drėgmės režimo reguliavimo pradininkas, kompleksinių dirvožemio drėgmės balanso, drėkinimo sistemų statybos ir jų intensyvaus naudojimo tyrėjas, pedagogas, visuomenės veikėjas, daugiametis Melioracijos katedros vedėjas, hidrotechnikos inžinerijos specialistų ir mokslo darbuotojų ugdytojas, gausaus mokslinio palikimo autorius, Lietuvos patriotas.

Aloyzas Dirsė gimė 1931 m. lapkričio 5 d. Kėdainių apskr. Šėtos vls. Petraičių k. valstiečių šeimoje. Mokėsi Šėtos pradžios mokykloje, vėliau – progimnazijoje, Kėdainių gimnazijoje. 1949 m. įstojo į Lietuvos žemės ūkio akademijos (LŽŪA, dabar ASU) Hidromelioracijos-žemėtvarkos fakultetą. 1954 m. baigęs studijas ir įgijęs hidrotechnikos inžinieriaus kvalifikaciją pradėjo dirbti inžinieriumi projektavimo įmonėje „Melioracija“, nuo 1955 m. buvo Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Melioracijos instituto (nuo 1959 m. – Lietuvos

hidrotechnikos ir melioracijos mokslinio tyrimo instituto) mokslo darbuotojas, vėliau mokėsi aspirantūroje (doktorantūroje). Vadovaujamas žymaus melioracijos specialisto doc. J. Čeičio, A. Dirsė Lietuvoje pradėjo naujus – dvipusio dirvožemio drėgmės režimo reguliavimo tyrimus kompleksiskai naudojant melioracijos priemones – sausinimą ir drėkinimą. 1961 m. jis apgynė mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Pelkinių dirvožemių drėgmės režimo reguliavimas šliuzavimu Lietuvos sąlygomis“.

1961–1962 m. A. Dirsė dirbo LMA Energetikos institute vyr. mokslo darbuotoju. 1962 m. pradėjo dirbti vyr. dėstytoju Melioracijos katedroje. 1965 m. jam suteiktas docento pedagoginis vardas, 1975 m. – profesoriaus. 1972 m. A. Dirsė išrenkamas Melioracijos katedros vedėju. Šias pareigas jis užėmė iki 1993 m., nuo 1994 m. buvo katedros profesorius emeritas.

Sudėtingu fakulteto III rūmų statybų laikotarpiu (1974–1977 m.) jis buvo Hidromelioracijos ir žemėtvarkos fakulteto dekanas. 1991–1996 m. prof. A. Dirsė išrenkamas Lietuvos mokslų akademijos nariu ekspertu ir vadovavo Žemės ūkio inžinerijos sekcijai.

A. Dirsė buvo sisteminių dvipusio dirvožemio drėgmės režimo reguliavimo tyrimų pradininkas Lietuvoje. Juos pirmą kartą atliko 1956–1959 m. šliuzuodamas Armonos ir Upytės sausinimo griovius. Nustatyta, kad giliuose durpynuose įrengtų pievų šliuzavimas efektyvus tik kurminiu drenažu drenuotuose plotuose.

Pirmieji drėkinimo lietinant tyrimai, vadovaujant A. Dirsei, atlikti 1963–1964 m. 1965 m. tuometinio LŽŪA mokomojo ūkio laukuose įrengus 59 ha stacionarią drėkinimo sistemą pradėti kompleksiniai drėkinimo nutekamaisiais vandenimis tyrimai. Kartu su melioracijos specialistais (J. Ziberku, A. Kusta, V. Zube), vadovaujant prof. A. Dirsei, tyrimus atliko higienos, agrochemijos ir kitų sričių mokslininkai. 1975 m. parengtos efektyvaus ir palyginti saugaus nutekamųjų vandenių panaudojimo laukams drėkinti ištissus metus rekomendacijos.

Prof. A. Dirsės iniciatyva 1968 m. prie Melioracijos katedros įsteigta drenuotų žemių drėgmės balanso elementų tyrimo laboratorija, išlaikoma Melioracijos ir vandens ūkio ministerijos lėšomis. Jos vadovas prof. A. Dirsė su katedros ir fakulteto dėstytojais atliko fundamentalius pagrindinių dirvožemio drėgmės balanso elementų dinamikos, dirvožemio

drėgmės režimo, žemės ūkio augalų drėkinimo režimo tyrimus. Ypač daug dėmesio buvo skiriama iki tol Lietuvoje mažai nagrinėtam augalų vandens poreikiui nustatyti. Tuo tikslu A. Dirsės iniciatyva 1965 m. įrengti originalūs garintuvai LŽŪA, vėliau – Druskininkų ir Vidmantų (Kretingos r.) daržininkystės ūkių bandymų objektuose. Šiais garintuvais buvo nustatytas daugiamečių žolių, daugumos Lietuvoje auginamų daržovių, taip pat braškių ir juodųjų serbentų vandens poreikis.

Ilgamečių tyrimų metu buvo nustatyta augalų vandens poreikavimo – suminio išgaravimo priklausomybė nuo meteorologinių veiksnių, sudaryta skaičiavimo metodika augalų drėkinimo režimui nustatyti. Ši metodika buvo panaudota rengiant mokslų daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertaciją „Dvipusio dirvožemio drėgmės režimo reguliavimo pagrindai Lietuvos sąlygomis“, kurią prof. A. Dirsė apgynė 1973 m.

Nuo 1976 m. pradėti detalūs optimalaus dirvožemio drėgmės režimo augalams nustatymo tyrimai tuometiniuose LŽŪA mokomajame ir Kretingos bei Druskininkų daržininkystės ūkiuose. Tais klausimais parengtos ir apgintos trys kandidato (dabar – daktaro) disertacijos: A. Stanislovaitytė „Kai kurių žemės ūkio kultūrų vystymosi ir vandens poreikių ypatumai drėkinimo sąlygomis“ 1978 m. (vadovas prof. A. Dirsė), F. Mikuckis „Vėlyvųjų kopūstų drėkinimo režimo elementų pagrindimas velėniniuose jauriniuose Lietuvos dirvožemiuose“ 1978 m. (vadovas prof. A. Dirsė), J. Vyčius „Daržovinių kultūrų drėkinimo režimo tyrimai Baltijos pajūrio pietvakarinėje zonoje“ 1980 m. (vadovas prof. A. Dirsė).

1981 m. vadovaujant prof. A. Dirsei pradėtas mokslo tiriamasis darbas „Patobulinti žemės ūkio kultūrų drėkinimo režimo nustatymo būdus ir ištirti liejimo terminų prognozavimą“. Tyrimais nustatytas skaičiuotinas žemės ūkio augalų drėkinimo režimas panaudojant ESM, jo prognozavimo galimybes. Remdamasis sukauptais tyrimais aspirantas L. Kinčius parengė ir 1983 m. apgynė daktaro disertaciją „Daržovinių kultūrų vandens sunaudojimas ir drėkinimo režimas pietryčių Lietuvos lengvose dirvose“ (vadovas prof. A. Dirsė).

1986–1990 m. Melioracijos katedroje vadovaujant prof. A. Dirsei buvo atliktas mokslinis darbas „Ištirti mineralinių drenuotų dirvožemių vandens režimą bei patobulinti operatyvinio lietinio režimo nustatymą ESM“. Tyrimai atlikti natūraliomis sąlygomis ir drėkinant. Parengta operatyvaus žemės ūkio augalų drėkinimo režimo nustatymo ESM metodika, kuri pritaikyta 40 tūkst. ha plote. Kartu su Augalinių kystės katedra (prof. P. Bėčius) sudarytas ir ištirtas žaliasis konvejeris drėkinamose žemėse.

Remdamasis sukauptais tyrimais aspirantas B. Bendara vičius parengė ir 1988 m. apgynė daktaro disertaciją „Tarpinių pašarinių kultūrų, intensyviai auginamų Vidurio lygumos priemolio dirvožemiuose, drėkinimo režimo tyrimai“ (vadovas prof. A. Dirsė).

Prof. A. Kusta, sukaupęs daug eksperimentinės medžiagos ir apibendrinęs kitų autorių duomenis, parengė mokslų

daktaro (dabar habil. daktaro) disertaciją „Daržovių ir daugiamečių žolių drėkinimo režimas Lietuvoje“, kurią apgynė 1988 m. (mokslinis vadovas prof. A. Dirsė).

Šlapių žemių sausinimas ir dvipusis dirvožemio drėgmės režimo reguliavimas – tai tik pirmieji prof. A. Dirsės Lietuvos žemių gerinimo darbai. Ne mažiau svarbu gerinti dirvožemio fizikines ir chemines savybes. Tam prof. A. Dirsės ir prof. A. Stancevičiaus iniciatyva 1989 m. LŽŪA bandymų stotyje pradėti tyrimai 1,7 ha žemės plote su dirbtinai pastorintu humusiniu dirvos sluoksniu. Nustatyta, kad storesnio humusinio sluoksnio drėgmės režimas gerokai palankesnis augalams: šlapiuoju laikotarpiu geriau veikia drenažas, o sausuoju – augalai gauna daugiau drėgmės, intensyviau vyksta cheminiai procesai, augalai giliau šaknijasi ir geriau apsirūpina maisto medžiagomis. Taigi humusinio dirvožemio sluoksnio storinimas turėtų tapti pagrindine drenuotų žemių tolesnio kultūrinimo kryptimi.

Vadovaujami prof. A. Dirsės, devyni aspirantai ir doktorantai apgynė daktaro disertacijas. Jis buvo 6 habilitacijos komitetų pirmininku ar nariu, 10 daktaro (habil.) disertacijų oficialiu oponentu. Prof. A. Dirsė su bendradarbiais suorganizuodavo mokslines konferencijas, simpoziumus, į kuriuos atvykdavo melioracijos specialistai bei mokslininkai ir iš kitų šalių. Jiems visuomet surengdavo išvykas į melioracijos objektus. Svečiai stebėdavosi ir gėrėdavosi mūsų tiesiais kaip styga grioviais, velėnuotais jų šlaitais, dugno ir papėdės stiprinimu, pintomis žabų tvorelėmis, lygiomis kaip kilimas žaliuojančiomis kultūrinėmis pievomis ir ganyklomis. Prof. A. Dirsė su Melioracijos katedros darbuotojais po tokių konferencijų įsigydavo kaskart vis daugiau draugų, bičiulių ir pažįstamų. Tiesiog nepaliojama srautu į katedrą plaukdavo disertacijų santraukos, kurias reikėdavo atidžiai perskaityti, įsigilinti, rašyti atsiliepiamus.

Prof. A. Dirsė skaitė pranešimus mokslinėse konferencijose, surengtose Bulgarijoje, JAV, Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Rusijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje ir kitose šalyse.

Prof. A. Dirsė paskelbė 275 straipsnius, iš jų 157 – mokslinius. Drauge su bendraautoriais paskelbė 9 monografijas ir brošiūras, vadovavo ir parengė 37 mokslinio-tiriamąjo darbo ataskaitas.

Prof. A. Dirsė, nors ir nebaigęs specialių dabar labai madingų vadybos mokslų, buvo sumanus mokslinis ir ūkinis vadovas, iš kurio buvo galima ne tik pasimokyti mokslinių tyrimų srityje, bet ir pasisemti gyvenimiškos patirties. Mokslinės Vandens balanso elementų tyrimo laboratorijos darbuotojai dirbo kolektyviai, vieni kitus paremdami. Buvo skatinamas bendras darbas, bendraautorystė rengiant straipsnius, monografijas. Nors kai kurie mūsų tautiečiai ir šiuolaikiniai darbuotojai kolektyvinio darbo ir bendraautorystės reikšmę nelabai supranta, pasaulyje ji itin plačiai paplito. Aišku, dabar mokslinius tyrimus dažniausiai atlieka dideli tarptautiniai kolektyvai, ir akivaizdu, kad jie pripažįsta bendraautorystės poreikį. Matyt profesorius buvo įžvalgas ir teisingas.

Su dideliu supratimu ir pagarba prisimename profesoriaus visada geranorišką požiūrį į darbuotojus, kolegas ir apskritai į žmogų. Aptariant įvairias gyvenimiškas situacijas, jis sakydavo – „jeigu gali žmogui padėti, tai būtinai padėk, o jeigu negali – tuomet bent jau jam netrukdyk“.

Prof. A. Dirsė – ilgametis LŽŪU dėstytojas, docentas, profesorius – skaitė paskaitas hidromelioracijos, žemės ūkio mechanizacijos ir agronomijos specialybių studentams, vadovavo diplominiam projektavimui ir SMD darbams. Parengė nemažai mokymo priemonių ir metodinės literatūros laboratoriniams darbams atlikti. Su darbuotojais paskelbė penkis vadovėlius aukštųjų mokyklų studentams, iš kurių paminėtini „Žemės ūkio melioracija“ (1972), „Drėkinimas“ (1976), „Žemės ūkio melioracija“ (1986), „Daržininkystė“ (1995), „Melioracija. Drėkinimas“ (2000).

Profesorius A. Dirsė aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Buvo LŽŪU mokslinės-techninės draugijos pirmininkas, ilgametis Melioracijos ir vandens ūkio ministerijos mokslinės tarybos narys, Lietuvos mokslo tarybos Technikos mokslų nostrifikacijos pirmininkas, mokslo darbų ir žurnalų redakcinių kolegijų narys.

Nuo 1998 m. profesorius aktyviai dalyvavo Lietuvos persitvarkymo sąjūdyje – buvo LŽŪA LPS Tarybos mokslo reikalų grupės vadovas, Lietuvos žemdirbių sąjūdžio iniciatyvinės grupės ir tarybos narys. Nuo 1999 m. yra Kauno m. Sąjūdžio tarybos Piliečių komiteto narys.

Profesorius A. Dirsė – vienas LŽŪU profesorių klubo „Scientia“ steigimo iniciatorių, yra jo tarybos narys. Nuo 1999 m. jis yra Lietuvos mokslų akademijos Vandens problemų tarybos pirmininko pavaduotojas.

Už nuopelnus mokslinio, pedagoginio ir visuomeninio darbo srityse jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio melioratoriaus vardas (1976), ne kartą apdovanotas Universiteto, Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo bei Žemės ūkio ministerijų Padėkos raštais, Universiteto medaliu „Už nuopelnus“, Universiteto Atminimo medaliu.

1997 m. prof. A. Dirsei už nuopelnus Lietuvai įteiktas Gedimino ordino pirmojo laipsnio medalis.

Prof. A. Dirsė buvo ne tik Melioracijos katedros vadovas, bet ir siela. Jis ir dabar yra geros, žvalios nuotaikos, dažnai atvyksta į katedrą su šypsena veide, tarsi kviesdamas pabendrauti, būti atviresniam atsimenant nueitą kelią. Per savo gyvenimą jis išleido ne vieną inžinierių hidrotechnikų laidą. Važiuojant mūsų tėviškės keliais, matai laukuose tyvuliuojant dirbtinius ežerėlius ar tvenkinėlius, kuriuose įvairiomis vaivorykštės spalvomis spindi karpis ar upėtakis, matai, kaip karštą vasaros dieną jauną gležną augalą gaivina dirbtinis lietus, jauti šieno kvapą gimtinėje, į kur vingiuoja nutiestas naujas vieškelis, – tai tarsi padėkos paminklas mūsų Profesoriumi, tiek daug išmokusiam, išauklėjusiam, išpuoselėjusiam ir išleidusiam į gyvenimą auklėtinių inžinierių hidrotechnikų.

1994 m. prof. A. Dirsė išėjo į pensiją, tačiau nenutraukė aktyvios visuomeninės, mokslinės, pedagoginės veiklos. Jis dalyvavo LŽŪA komisijos darbe kaimo socialinės plėtros strateginėms priemonėms parengti, buvo LŽŪA Mokslo darbų redakcinės kolegijos narys, LMA žurnalo „Žemės ūkio mokslai“ melioracijos srities kuratorius.

Prof. A. Dirsė tebėra aktyvus savo profesijos, mokslo srities veikėjas. Jis akylai stebi įvykius ir, matydamas, kad jie sprendžiami nevisiškai teisingai, skelbia straipsnius spaudoje, organizuoja diskusijas, informuoja pareigūnus ir skatina juos keisti situaciją teigiama linkme. Dirbdamas Lietuvos mokslų akademijos Vandens problemų taryboje jis noriai dalijasi savo patirtimi, aktyviai gina mintį, kad pribrendo reikalas atgaivinti mažųjų hidroelektrinių statybą, laivybą Nemune ir kt. Profesorius – aktyvus visuomenininkas, dažnai pasisako žiniasklaidoje visuomenei aktualiais klausimais ar dėl abejotinių valdžios sprendimų.

2011 m. lapkričio pradžioje buvusiam ilgamečiam LŽŪA (dabar ASU) Melioracijos katedros darbuotojui profesoriumi emeritui Aloyzui Dirsei sukako 80 metų. Šį jubiliejų jis pasitiko sukaupęs didelę pedagoginės ir mokslinės veiklos patirtį bei turtingą gyvenimiškų vertybių aruodą. Visą savo gyvenimą, energiją bei ilgametę patirtį prof. Aloyzas Dirsė paskyrė mūsų tėviškės laukams, kad jie taptų gražesni, sausesni, lygesni ir kad žemė brandintų kuo gausesnį derlių.

Doc. dr. Liudas KINČIUS
Lekt. dr. Vilda GRYBAUSKIENĖ
Aleksandro Stulginskio universitetas
El. paštas: ml@asu.lt

PROFESSOR ALOYZAS DIRSĖ – THE FAMOUS LITHUANIAN SCIENTIST, PEDAGOGUE AND PUBLIC FIGURE

Professor Emeritus Aloyzas Dirsė from the Aleksandras Stulginskis University can be introduced as follows: a famous Lithuanian scientist, the pioneer of the duplex soil moisture regime regulation, researcher of the integrated soil water balance and irrigation systems, educator and social activist, longevous head of the Land Reclamation Department, educator of hydro-technical engineering professionals and researchers, author of a rich scientific heritage, a Lithuanian patriot.

Aloyzas Dirsė was born on 5 November 1931 in Kėdainiai district, in a peasants' family in the Petraičiai village of Šėta Township. He attended the Šėta primary school and later a progymnasium and the Kėdainiai gymnasium. In 1949, he entered the Land Reclamation Faculty of the Lithuanian University of Agriculture, in 1954 graduated from it, got a hydraulic engineer qualification and began working as an engineer in the "Melioracija" designing company. In 1955 he became a member of the Lithuanian Academy of Sciences (LAS) Land Reclamation Institute (from 1959 the Lithuanian Hydraulic Engineering and Land Reclamation Research Institute) as a research fellow and later studied at the postgraduate course. Guided by Doc. J. Čeičys, the famous drainage specialist, A. Dirsė started a new type of research – duplex soil moisture regime investigations with a combined use of drainage and irrigation. In 1961 he defended his PhD thesis "Marsh soil moisture regulation by sluicing in Lithuanian conditions".

In 1961–1962 A. Dirsė worked at the LAS Energy Institute as a research fellow. In 1962 he started working as a senior lecturer at the Department of Land Reclamation. In 1965 he was honoured the name of Professor and in 1972 elected Head of the Land Reclamation Department. He held this post until 1993, and from 1994 he was Professor Emeritus at the Land Reclamation Chair.

Prof. A. Dirsė's activities include several major areas – scholarly, pedagogic, and social. He is a teacher, lecturer, professor. He gives lectures to land reclamation, agriculture mechanization and agronomy faculty students. He prepared a series of teaching aids for laboratory work and reference books. Together with colleagues he has written five books for high school students, such as "Agricultural land reclamation" (1972), "Land reclamation. Irrigation" (2000) and others.

Headed by Prof. A. Dirsė, nine post-graduate and doctoral students defended their doctoral dissertations. He was the chairman of six habilitation committees and a member of 10 PhD (Habil.) dissertations (official opponent). Prof. A. Dirsė, together with co-workers, organized a number of scientific conferences and symposiums attended by land reclamation specialists and scientists from other countries.

Prof. A. Dirsė made presentations at scientific conferences organized in Bulgaria, the USA, Latvia, Estonia, Poland, Czech Republic, Slovakia, Russia, Ukraine, Belarus and other countries.

Prof. A. Dirsė published 275 articles, 157 of them scientific. Together with co-authors he published 9 monographs and brochures, headed 37 scientific-research studies and produced related reports.

Professor A. Dirsė was actively involved in community activities. He was the chairman of the scientific-technical association at the Lithuanian University of Agriculture, a longtime member of the Scientific Board at the Land Reclamation and Water Management Ministry, nostrification chairman of the Lithuanian Council of Sciences, editorial board member of scientific journals.

Doc. Dr. Liudas KINČIUS
Lect. Dr. Vilda GRYBAUSKIENĖ
Aleksandras Stulginskis University